

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені БОРИСА ГРІНЧЕНКА
УНІВЕРСИТЕТСЬКИЙ КОЛЕДЖ

Циклова комісія викладачів природничих дисциплін

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор
з науково-методичної
та навчальної роботи

О.Б.Жильцов

2015 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Основи медичних знань

(шифр і назва навчальної дисципліни)

Галузь знань 0101 Педагогічна освіта

(шифр і назва напрямку підготовки)

Спеціальності 5.01010201 Початкова освіта

(шифр і назва спеціальності)

інститут, факультет, відділення Університетський коледж

(назва інституту, факультету, відділення)

Робоча програма Основи медичних знань для студентів

галузі знань 0101 Педагогічна освіта,

спеціальності 5.01010201 Початкова освіта .

Розробники: Рожко Аліна Іванівна,
викладач циклової комісії природничих дисциплін
Університетського коледжу Київського університету
імені Бориса Грінченка

Робоча програма затверджена на засіданні циклової комісії природничих
дисциплін

Протокол №1 від "25" серпня 2015 року

Голова циклової комісії _____ (Л.М.Глухенька)

Розподіл годин звірено з робочим навчальним планом, структура типова

Заступник директора
знавчальної роботи

_____ (С.І. Дем'яненко)

Заступник директора

з навчально-методичної роботи

_____ (З.Л. Гейхман)

Схвалено методичною радою Університетського коледжу
Київського університету імені Бориса Грінченка

Протокол №1 від "31" серпня 2015 року

Голова _____ М.В.Братко

**Опис навчальної дисципліни
«Основи медичних знань»**

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів 1,5	Галузь знань 0101 Педагогічна освіта	Нормативна
Модулів – 1	Спеціальність : 5.01010201 Початкова освіта	Рік підготовки:
Змістових модулів – 1		3-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання _____ відповідно до п.7		Семестр
Загальна кількість годин - 54		6-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних –2 самостійної роботи студента - 24	Освітньо-кваліфікаційний рівень: молодший спеціаліст	Лекції
		12 год.
		Практичні
		4 год.
		Семінарські заняття
		6 год.
		Самостійна робота
		24 год.
		Індивідуальні завдання:
		6 год.
Модульний контроль		
2 год		
Вид контролю:		
залік		

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Оптимальний рівень медичної підготовки педагогічного працівника є обов'язковим елементом його професійної компетентності, оскільки вчитель повинен вміти оперативно оцінити стан потерпілого або хворого учня, визначити обсяг невідкладної допомоги і без зволікань надати її дитині на місці події, із метою попередження можливих ускладнень або летального наслідку.

Основи медичних знань (ОМЗ) – нормативна навчальна дисципліна, яка вивчається з метою забезпечення підготовки педагога до надання невідкладної медичної допомоги в загрозованих для життя станах дітям і дорослим та проведення профілактичної роботи з питань охорони життя і здоров'я дітей.

Завдання вивчення дисципліни полягає у набутті студентами знань, умінь і здатностей (компетенцій) ефективно вирішувати ситуації та умінь надання долікарської медичної допомоги в загрозованих для життя в різних ситуаціях.

Компетентності, якими має оволодіти студент у процесі вивчення дисципліни

- ✓ володіти знаннями про фактори, що впливають на здоров'я, принципи здорового способу життя;
- ✓ розуміти причини основних соціально-значущих та соціально-зумовлених захворювань;
- ✓ володіння методами та заходами профілактики захворювань;
- ✓ здатність застосовувати знання на практиці для збереження свого здоров'я і здоров'я оточуючих людей;
- ✓ уміння організувати роботу по збереженню і зміцненню як особистого, так і суспільного здоров'я;
- ✓ здатність проводити аналіз впливу різних факторів на здоров'я;
- ✓ володіти навичками реанімації; володіти навичками діагностики раптових захворювань та патологічних станів (вимірювати температуру тіла, АТ, визначати та оцінювати пульс, дихання тощо);
- ✓ володіти технікою надання першої (долікарської) допомоги при різних станах, що загрожують життю на здоров'ю;
- ✓ володіти техніками застосування лікарських препаратів та проводити нескладні маніпуляції;
- ✓ володіти правилами роботи при бактеріологічній небезпеці; володіти правилами роботи в умовах стихійного лиха чи екстремальних ситуацій;

Для успішного засвоєння знань з основ медичних знань студенти повинні мати вихідний рівень знань з курсу анатомії і фізіології людини, хімії, біології.

Кількість годин, відведених навчальним планом на вивчення дисципліни, становить 54 год., із них - аудиторні 32 год., лекції - 12 год., семінарські заняття -6 год., практичні роботи – 4 год., самостійна робота – 22 год., індивідуальна робота -6 год., підсумковий контроль - 2 год. Вивчення студентами навчальної дисципліни «Основи медичних знань» завершується складанням заліку.

3. Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.

ДОЛІКАРСЬКА МЕДИЧНА ДОПОМОГА В ЗАГРОЗЛИВИХ ДЛЯ ЖИТТЯ СТАНАХ ПРИ ТРАВМАХ, ЗАГАЛЬНИХ ТА ІНФЕКЦІЙНИХ ЗАХВОРЮВАННЯХ, ОТРУСННЯХ

Тема 1. Долікарська допомога при захворюваннях дихальної, серцево-судинної систем.

Тема 2. Долікарська допомога при захворюваннях травної та сечовидільної систем.

Тема 3. Загальна характеристика травм та їх профілактика.

Тема 4. Інфекційні хвороби.

Тема 5. Захворювання зору, слуху, опорно-рухового апарату. Хвороби шкіри.

Тема 6. Загальні поняття про нервові захворювання, психоневрологічні порушення.

**4. Структура навчальної дисципліни
«Основи медичних знань»**

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин						
	денна форма						
	у тому числі						
	Усього	лекцій	Семинарських занять	Практичних робіт	Індивідуальних занять	СО	Модульний контроль
1	2	3	4	5	6	7	8
Змістовний модуль №1							
ДОЛІКАРСЬКА МЕДИЧНА ДОПОМОГА В ЗАГРОЗЛИВИХ ДЛЯ ЖИТТЯ СТАНАХ ПРИ ТРАВМАХ, ЗАГАЛЬНИХ ТА ІНФЕКЦІЙНИХ ЗАХВОРЮВАННЯХ, ОТРУЄННЯХ							
Тема 1. Долікарська допомога при захворюваннях дихальної, серцево-судинної систем.	10	2	2		2	4	
Тема 2. Долікарська допомога при захворюваннях травної та сечовидільної систем.	8	2		2		4	
Тема 3. Загальна характеристика травм та їх профілактика.	10	2		2	2	4	
Тема 4. Інфекційні хвороби.	8	2	2			4	
Тема 5. Захворювання зору, слуху, опорно-рухового апарату. Хвороби шкіри.	8	2			2	4	
Тема 6. Загальні поняття про нервові захворювання, психоневрологічні порушення.	10	2	2			4	2
Всього годин	54	12	6	4	6	24	2

Навчально-методична карта дисципліни «Основи медичних знань»

Разом: 54 год., лекції –12 год., семінарські заняття – 6 год., практичні заняття – 4год., індивідуальна робота –6 год., самостійна робота – 24год., підсумковий контроль – 2 год.

Тиждень						
Модулі	Змістовий модуль I					
Назва модуля	Змістовний модуль №1 ДОЛІКАРСЬКА МЕДИЧНА ДОПОМОГА В ЗАГРОЗЛИВИХ ДЛЯ ЖИТТЯ СТАНАХ ПРИ ТРАВМАХ, ЗАГАЛЬНИХ ТА ІНФЕКЦІЙНИХ ЗАХВОРЮВАННЯХ, ОТРУСННЯХ					
Кількість балів за модуль	141 бал					
Лекції	1	2	3	4	5	6
Теми лекцій	Тема 1. Долікарська допомога при захворюваннях дихальної, серцево-судинної систем.	Тема 2. Долікарська допомога при захворюваннях травної та сечовидільної систем.	Тема 3. Загальна характеристика травм та їх профілактика.	Тема 4. Інфекційні хвороби.	Тема 5. Захворювання зору, слуху, опорно-рухового апарату. Хвороби шкіри.	Тема 6. Загальні поняття про нервові захворювання, психоневрологічні порушення.
Теми семінарських занять	Семінарське заняття №1 Долікарська допомога при захворюваннях дихальної, серцево-судинної, травної та сечовидільної систем.	Семінарське заняття №2 Попередження інфекційних захворювань. Хвороб шкіри, гельмінтів, корости та педикульозу.	Семінарське заняття №3 Загальні поняття про нервові захворювання, психоневрологічні порушення.			
Теми практичних занять	Практична робота №1. Десмургія, види пов'язок. Різновиди коригуючих, імобілізуєчих, оклюзійних пов'язок. Перев'язувальний матеріал (гіпсові, клейові та бинтові пов'язки).	Практична робота №2. Лікарські препарати і способи їх вживання.				
Тести	20 балів					
Самостійна робота	табл. 6.1 (5 балів)	табл. 6.1 (5 балів)	табл. 6.1 (5 балів)	табл. 6.1 (5 балів)	табл. 6.1 (5 балів)	табл. 6.1 (5 балів)
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота (25 балів)					

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Практична робота №1. Десмургія, види пов'язок. Різновиди коригуючих, іммобілізуючих, оклюзійних пов'язок. Перев'язувальний матеріал (гіпсові, клейові та бинтові пов'язки).	2
2	Практична робота №2. Лікарські препарати і способи їх вживання.	2

6. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Семінар №1. Долікарська допомога при захворюваннях дихальної, серцево-судинної, травної та сечовидільної систем.	2
2	Семінар №2. Попередження інфекційних захворювань. Хвороб шкіри, гельмінтів, корости та педикульозу.	2
3	Семінар №3. Загальні поняття про нервові захворювання, психоневрологічні порушення.	2
	Всього	6

7. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кіл-сть годин	Кіл-сть балів
1.	<p><i>Долікарська допомога при захворюваннях дихальної, серцево-судинної систем.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Загальне поняття про термінальні стани та реанімацію. ➤ Лікарські препарати і способи їх вживання 	2	5
2.	<p><i>Долікарська допомога при захворюваннях травної та сечовидільної систем. Жовчнокам'яна та сечокам'яна хвороби.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Користуючись рекомендованою літературою, виписати ознаки, способи надання долікарської медичної допомоги при гострому циститі, печінкових та ниркових кольках. 	2	5
3.	<p><i>Загальна характеристика травм та їх профілактика. Політравматизм.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Охарактеризувати основні ознаки ушкоджень організму людини від дії низьких температур. ➤ Користуючись рекомендованою літературою, виписати принципи надання долікарської медичної допомоги при ушкодженнях живота. 	4	5
4.	<p><i>Інфекційні хвороби</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Опрацювати інформацію про правовий та психосоціальний захист хворих та ВІЛ-інфікованих. ➤ Користуючись рекомендованою літературою, проаналізувати протиепідемічні заходи в класі при інфекційних хворобах (коклюш, вітряна віспа, скарлатина, кір, краснуха) 	4	5
5.	<p><i>Захворювання зору, слуху, опорно-рухового апарату. Хвороби шкіри.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Проаналізувати значення мови вчителя для слухового сприйняття. ➤ З'ясувати основні причини порушень слуху в дітей шкільного віку. ➤ Ознайомитись з методикою попередження короткозорості, сколіозу, плоскостопості в дітей. 	4	5
6.	<p><i>Загальні поняття про нервові захворювання, психоневрологічні порушення</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ З'ясувати причини шкільних неврозів. 	4	5
	Всього	24	30

8. Методи навчання

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

1) За джерелом інформації:

- **Словесні:** лекція (традиційна, проблемна) із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (PowerPoint - Презентація), пояснення, розповідь, бесіда.
- **Наочні:** спостереження, ілюстрація, демонстрація.
- **Практичні:** практичні роботи.

2) За логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

4) За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: з книгою; виконання індивідуальних навчальних проектів.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

1) Методи стимулювання інтересу до навчання: навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо).

9. Методи контролю

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи:

- **Методи усного контролю:** індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда.
- **Методи письмового контролю:** письмове тестування; підсумкове письмове тестування, звіт.
- **Комп'ютерного контролю:** тестові програми.
- **Методи самоконтролю:** уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

Розподіл балів, які отримують студенти

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного (модульного) контролю

№ п/п	Вид діяльності	Кількість	Розрахунок	Загальна сума за видами діяльності
1.	Відвідування лекцій	6	6*1	6
2.	Відвідування семінарських та практичних занять	5	5*1	5
3.	Практична робота	2	2*10	20
4.	Робота на семінарському занятті	3	2	20
5.	Підготовка реферату	1	1*15	15
6.	Виконання поточних контрольних робіт	2	2*10	20
7	Виконання модульної контрольної роботи	1	1*25	25
8	Виконання самостійної роботи	6	6*5	30
Підсумковий рейтинговий бал		Всього 141		
		141/100= 1,41		

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Розподіл балів, які отримують студенти

Модулі
Змістовий модуль 1 (лекції, семінари, самостійна робота). Модул.к/р, тести
141 балів

Коефіцієнт: $141/100 = 1,41$

10. Методичне забезпечення:

1. Опорні конспекти лекцій.
2. Навчальні посібники.
3. Робоча навчальна програма.
4. Тестові завдання для тематичного (модульного) оцінювання навчальних досягнень студентів.
5. Засоби підсумкового контролю (комп'ютерна програма тестування, комплект друкованих завдань для підсумкового контролю).

11. Очікуваний результат

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент має :

розуміти та пояснювати:

- основні анатомічні і фізіологічні особливості розвитку дітей молодшого шкільного віку; основні симптоми патологічних станів у дітей шкільного віку;
- принципи загальної та особистої гігієни дітей молодшого шкільного віку; основи долікарської діагностики, класифікації раптових захворювань, епідемічних процесів, етіології і патогенезу інфекційних хвороб, ВІЛ-СНІД, венеричних хвороб, дитячих інфекцій, паразитарних хвороб;

дотримуватись правил:

- надання невідкладної допомоги та профілактики поширення інфекційних хвороб;
- основ реанімації; теоретичних основ надання невідкладної допомоги при закритих та відкритих ушкодженнях, опіках, відмороженнях, електротравмі, травмах, переломах, кровотечах, травматичному шоку, синдромі довготривалого здавлення, травмах голови, хребта, пораненнях, закритих і відкритих ушкодженнях черевної порожнини;
- техніки надання невідкладної допомоги в різних умовах, спрямованої на порятунок потерпілого;
- профілактики дитячого травматизму;
- основ фармакотерапії, застосування основних лікарських засобів, введення лікарських препаратів в організм потерпілого при виникненні невідкладного стану.
- дотримуватись правил серцево-легеневої реанімації;

розпізнавати:

- симптоматику патологічних станів у дітей шкільного віку;
- розпізнавати ознаки та вміти надати невідкладну допомогу при укусах змій, отруйних комах, собак та ін. тварин;

характеризувати правила та принципи загальної та особистої гігієни;

мати навички домедичної діагностики раптових захворювань, епідемічних процесів, інфекційних хвороб, ВІЛ-СНІД, венеричних хвороб, дитячих інфекцій, надання невідкладної допомоги, ведення профілактики;

володіти :

- правилами роботи при бактеріологічній небезпеці;
- технікою надання невідкладної допомоги в різних умовах, спрямованою на порятунок потерпілого;

- технікою десмургії, іммобілізації;
- навичками застосування основних лікарських засобів, введення лікарських препаратів в організм потерпілого при невідкладних станах;

надати:

- невідкладну допомогу при закритих та відкритих ушкодженнях, опіках, відмороженнях, електротравмі, травмах, переломах, кровотечах, травматичному шоку, синдромі довготривалого здавлення, травмах голови, хребта, пораненнях, закритих та відкритих ушкодженнях черевної порожнини,

використовувати:

- набуті знання в повсякденному житті, в профілактичній та виховній роботі з дітьми; використовувати набуті знання і володіти правилами роботи в екстремальних умовах

12. Рекомендована література

Основна:

1. Герасимів І.М. Захист Вітчизни: Основи медичних знань. Підруч. для 10 кл. загально освіт. навч. закл. Рівень стандарту./ І.М. Герасимів, А.А. Гудима, К.О. Пашко, М.М. Фука – Тернопіль: Видавництво «Астон», 2010. – 352с.: іл.
2. Головка О. Т. Основи педіатрії : навчально-методичний посібник / О. Т. Головка, П.Д. Плахтій, — Кам'янець- Подільський. Аксіома, 2009. — 740 с.
3. Даценко І.І. Профілактична медицина. Загальна гігієна з основами екології: наочальний посібник / І.І. Даценко, Р.Д. Габович - К.:1999. – 265 с.
4. Гудима А.А. Захист вітчизни: Підруч. для учнів 11 кл. загальноосвіт. навч. закл. (рівень стандарту, академічний рівень, профільний рівень, для дівчат «основи медичних знань»)/ А.А. Гудима, К.О. Пашко, І.М. Герасимів, М.М. Фука – Тернопіль: Астон, 2011. – 280с.: іл.
5. Капитонова Т.А. ОМЗ: посібник для здачі екзаменів / Капитонова Т.А., Козлова І.С. – Свердловск: Тип-я СГУ им. Н.Г. Чернышевского. – 2004. – С. 107.
6. Косенко Я.В. Основи медичних знань: Навч. посіб. для 10-11 кл. серед. загальноосвіт. шк. / Косенко Я.В. – К.: Арт-Освіта, 2004. – 159с.
7. Краткая медицинская энциклопедия / Под ред. Петровского Б.Б. – М.: «Медицина». – 1990. (в 3-х томах).
8. Крис Макнаб. Руководство по оказанию первой помощи / Крис Макнаб. - М.: Изд. торговый дом «ГРАНД», 2002. - 327 с.
9. Майсак О.Д. Основи медичних знань і охорони здоров'я: навчальний посібник. – 2-е вид., виправлене і доповнене./ Мойсак О.Д. – К.: Арістей, 2004. – 592с.
10. Петриченко П.В. Перша медична допомога / П.В.Петриченко. — К.: Медицина, 2007. — 248 с.
11. Петриченко Т.В. Перша медична допомога: підручник. / Петриченко Т.В. – К.: Медицина, 2007. – 248с.
12. Плахтій П.Д. Профілактика і лікування захворювання нирок і сечовивідних шляхів / П.Д. Плахтій, Г.Й. Юншинський, — Кам'янець-Подільський. ПП "Медобори-2006", 2013. - 123 с.
13. Плахтій П.Д. Профілактика і лікування остеохондрозу хребта/ П.Д. Плахтій, В.М. Пікуш, — Кам'янець-Подільський. Буйницький О.А., 2011. - 112 с.
23. Скакун М.П. Невідкладна допомога при гострих отруєннях: учбовий посібник / М.П. Скакун, Л.М. Охримович – Т. ОПТВПК «Збруч».: 1993. – 112 с.

Додаткова

1. Бахтєєва Т. Чи є життя після діагнозу / Бахтєєва Т. // Уряд. кур'єр. — № 46 (3459). — 2007.
2. Городиловський А. Поширення хвороб, що передаються статевим шляхом, як прояв соціальних проблем в Україні / Городиловський А. //

Українська національна ідея: здоров'я нації: Мат. конференції. — Л., 2004. — С. 79–83. 18.

3. Демографічна криза в Україні. Її причини і наслідки: Зб. матеріалів. — К.: Парламентське вид-во, 2003. — 446 с.
4. Демографічна криза в Україні. Проблеми дослідження, витоки, складові, напрямки протидії / За ред. В. Стешенко. — К., 2001. — 560 с. 19.
5. Збереження та зміцнення репродуктивного здоров'я підлітків та молоді: потенціал громади: Метод. матеріали до тренінгу / Авт.-упоряд. Н. В. Зимівець; За заг. ред. Г. М. Лактіонової. — К., 2004. — 205 с. 23.
6. Криштопа Б. Органи управління та керівництво охороною здоров'я в період української державності / Криштопа Б. // Агапіт. — 2000. — № 12.
7. Лекции по наркологии. — 2-е изд., перераб. и доп. / Под ред. Литвинова Г. О., Ванханен В. Д. Гігієна. — К.: Здоров'я, 1994. — 334 с.
8. Личко А. Е., Битенский В. С. Подростковая наркология. — Л.: Медицина, 1991. — 304 с.
9. Чуприна О.В. Основи медичних знань: долікарська допомога та медико-санітарна підготовка: навч. посібник./О.В.Чуприна, Т.В.Гищак, О.В.Долинна. — К.: Вид. Паливода А.В., 2006. — 216с.
10. Шмалей С. В. Діагностика здоров'я / Шмалей С.В. — Херсон, 1994.
11. Хомич Л. О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів : [монографія] / Л. О. Хомич. — К. : Магістр-S, 1998. — 201 с.
12. Основи медичних знань. Анатомія та фізіологія дитячого організму. Вікова фізіологія і шкільна гігієна. Валеологія : навчально-методичний посібник / Н. І. Коцур, Л. П. Товкун, Н. І. Годун, О. М. Миздренко. — Переяслав-Хмельницький : О. М. Лукашевич, 2014. — 463 с. : іл., табл.

Інформаційні ресурси

1. Захист вітчизни: Підруч. для учнів 11 кл. загальноосвіт. навч. закл. (рівень стандарту, академічний рівень, профільний рівень, для дівчат «Основи медичних знань») [Електронний ресурс] / А. А. Гудима, К. О. Пашко, І. М. Герасимів, М. М. Фука // Астон. — 2011. — Режим доступу до ресурсу: <http://ru.calameo.com/books/00109410427fcbc647df1>.
2. Валецька Р. О. Основи медичних знань [Електронний ресурс] / Р. О. Валецька // Волинська книга. — 2007. — Режим доступу до ресурсу: <http://www.twirpx.com/file/1198103/>.
3. Сайт «Основи медичних знань» [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://healt.ucoz.ua/>
4. Энциклопедия здоровья человека от А до Я [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.eurolab.ua/encyclopedia/>;
5. Сайт о здоровье человека, новости медицины, здоровое питание [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.bienhealth.com/>
6. Інфекційні захворювання під час локальних війн [Електронний ресурс] / В. І. Трихліб, В. П. Майданюк, С. І. Ткачук, В. М. Півник. — 2014. — Режим доступу до ресурсу: <http://scholar.googleusercontent.com/>.